

ПРО ІНТЕРПРЕТАЦІЮ «ПЕРЕКЛАДУ НЕПЕРЕКЛАДНОГО» У КОНЦЕПЦІЯХ У ЕКО ТА Ю. ЛОТМАНА

Юлія САБАДАШ (Маріуполь, МДУ)

В статті аналізуються ідеї щодо інтерпретації «перекладу неперекладного» у концепціях У. Еко та Ю. Лотмана, наголошується, що обидві концепції визначають переклад як форму збагачення культури.

The article analyses Umberto Eco's work "To Say Practically the Same" and its main idea that the translation is a form of culture enrichment.

Ключові слова: *культура, переклад, інтерпретація, модернізація, архаїзація, відсторонення, адаптація, постмодернізм, гіпотезис.*

Key words: *culture, translation, interpretation, modernization, archaization, estrangement, adaptation, postmodernism, hypotesis.*

Одним із професійних захоплень сучасного італійського вченого та письменника зі світовим ім'ям Умберто Еко є переклад. В цій галузі він має неабиякий досвід, бо в процесі своїх досліджень не тільки аналізував багато перекладів, але і сам був перекладачем літературних текстів – «Вправи в стилі» (Exercises de style) Раймона Кено [1] і «Сильві» (Sylvie) Жерара де Нерваля [2]. Крім того, Еко залишається одним з італійських романістів, яких на сьогодні найбільше перекладають. До того ж, він завжди ставив собі за обов'язок співробітничати зі своїми перекладачами: багато із цих бесід – в тому числі і діалоги з Оленою Костюкович, перекладачем романів Еко на російську мову, – становлять невід'ємну частину аналізу і висвітлюють низку концептуальних особливостей перекладу.

Нещодавно У. Еко видав нову книгу «Сказати майже те саме» [3]. Книга торкається питань перекладу, в ній Еко зазначає: «Цю книгу, написану на основі особистого досвіду..., я не видаю як посібник з теорії перекладу... з тієї простої причини, що нескінченні проблеми перекладознавства вона залишає відкритими» [4: 15]. Є, на нашу думку, підстави вважати, що відмова від загальнотеоретичної систематизації перекладу не пов'язана лише з її передбачуваною перевантаженістю

«нескінченними проблемами». Радше, йдеться про принципові поняття Еко, несумісні із надмірним теоретизуванням. Переклад, пише Еко, «це процедура, ...яка проходить під знаком переговорів» [3: 283].

Умови проведення будь-яких переговорів – надто важливий момент, щоб ним нехтувати. Кожна мова і кожний текст, який треба перекласти, мають специфічний характер, а значить, виникають специфічні проблеми. При надмірно теоретичному трактуванні питань щодо перекладу в жертву може бути принесено дуже багато важливих елементів «переговорного процесу». «Наприклад, теорія прагне до лінгвістичної чистоти, без якої практика цілком може обійтися, – вказує Еко, – проте цікаво було б зрозуміти, якою мірою і без чого ще може обійтися досвід. Звідси й думки про те, що переклад базується на чомусь на зразок переговорів, оскільки вони – саме той головний процес, коли, щоб одержати щось, відмовляються від чогось іншого, і врешті-решт договірні сторони повинні вийти з цього процесу з відчуттям взаємного задоволення, пам'ятаючи золоте правило, згідно з яким всім володіти неможливо» [3: 288].

Отже, основною думкою роботи є ствердження, що переклад ніколи не говорить абсолютно те саме, але обов'язково – майже те саме. Еко ставить собі завдання зрозуміти, як далеко тягнуться межі цього майже, тобто що можна втратити і що додати в процесі перекладу.

В цьому дослідженні Еко вводить поняття – «ефект тексту» (*effetto del testo*). Згідно з дослідженням, «переклад повинен справляти те саме враження, до якого прагнув оригінал» [4: 80]. Тому перекладачеві необхідно так побудувати новий текст, щоб він міг максимально точно відтворити ефект, ізоморфний враженням, які провокує текст-джерело, – як в семантичному, так і в синтаксичному, стилістичному, метричному та звуковому планах, а також в плані емоційної дії.

Збереження повноти ефекту від сприйняття початкового тексту вимагає від перекладача, в першу чергу, вдалої інтерпретації оригіналу. Перше питання, яке має ставити собі перекладач, – «визначення домінанти тексту, *intentio operis*» [4: 3].

До якого ступеня заради передачі «ефекту тексту» дозволено змінювати його денотат? Щодо цього Еко заявляє, що абсолютних правил тут не існує. Необхідно

щоразу шукати рішення, прагнучи при цьому не піддавати небезпеці рівень смислу, безпосередньо розташований над рівнем зміненої лінгвістичної структури.

Інша небезпека, про яку попереджає Еко, – спокуса поліпшити текст. Це стосується сучасної, властивої багатьом перекладам тенденції експлікувати те, що в оригіналі навмисно приховане. «Переклад, який прагне «сказати більше», – зазначає Еко, – сам по собі може бути чудовим твором, не будучи при цьому хорошим перекладом» [4: 110]. Те саме стосується і прагнення роз'яснити (свідомо чи ні) недомовлене або скоротити надмірно розтягнуте в оригіналі. Читач, наполягає Еко, повинен знати про недоліки оригіналу.

Певні труднощі чекають тих перекладачів, які хочуть перекладати тексти, наповнені інтертекстуальними відсиланнями, численними описами простору або кольорової гамми. Кожній з цих проблем Еко присвятив окремий розділ.

Переклад, стверджує Еко, неодмінно спричиняє втрату частини змісту порівняно з оригіналом, при цьому він визнає, що переклади здатні збагатити будь-яку мову. У даному контексті доречно згадати про інтерпретацію «перекладу неперекладного», даної Ю. М. Лотманом на початку 1990-х років. У своїй роботі «У пошуках шляху» Лотман підкреслював, що саме вивчення механізму породження нових повідомлень змусило семіотику переглянути низку своїх фундаментальних позицій і сконцентруватися, зокрема, на проблемі перекладу. «Якщо для передачі інформації достатньо одного каналу (однієї мови), – пише російський дослідник, – то структура, необхідна для вироблення нової інформації, передбачає наявність як мінімум двох різних мов. Якщо раніше фундаментальним недоліком перекладу, при перетині двох різних мов, вважалися комунікативні труднощі, то тепер мовна невідповідність стає базовим механізмом для вироблення нового повідомлення» [5: 28].

В той час, коли Еко детально зупиняється на смислових втратах в процесі перекладу, Ю. Лотман якраз в них вбачає умови народження нового смислу. Одночасна присутність в культурному просторі мов, яким властивий різний ступінь перекладу, Лотман вважає фактором динаміки і культурних новацій: «...чим складніший і неадекватніший переклад однієї непересічної частини

простору на мову другої, тим більш цінним в інформаційному та соціальному відношеннях стає факт цього парадоксального спілкування. Можна сказати, що переклад неперекладного виявляється носієм інформації високої цінності» [6: 5]. Еко сприймає як парадокс те, що теоретично неперекладні тексти постійно перекладаються, тоді як Ю. Лотман інтерпретує цю обставину як одну з фундаментальних умов культурної трансляції. Саме ця розбіжність між теорією і практикою, на нашу думку, підштовхує сучасних дослідників до перекладу найбільш неперекладних текстів, що, безумовно, активізує пошук нових виразних засобів, здатних збагатити культуру.

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Queneau R. Exercices de style. / R. Queneau. – France : Gallimard, 1995. – 158 p.
2. Nerval G. de. Sylvie: ricordi del Valois / G. de Nerval ; traduzione di Umberto Eco. – Torino : Einaudi, 1999. – 169 p.
3. Эко У. Сказать почти то же самое: Опыты о переводе : фрагменты книги / У. Эко ; пер. с итал. А. Коваля // Иностранная литература. – 2005. – № 10. – С. 282–291.
4. Eco U. Dire quasi la stessa cosa / U. Eco. – 3. ed. – Milano: RCS Libri / Bompiani, 2003. – 395 p.
5. Lotman Ju. La struttura pensante // Lotman Ju. Cercare la strada. – Venezia: Marsilia, 1994. – 490 p.
6. Лотман Ю. М. Культура и взрыв / Ю. М. Лотман. – М: Прогресс, 1992. – 270 с.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Ельза ВАСИЛЬЄВА (Маріуполь, МДУ)

У тезах розглянуто систему вправ для формування перекладацької компетенції магістрів з міжнародних відносин на матеріалі авторського посібника, окреслено основні складові перекладацької компетенції та загальні вимоги до вправ, охарактеризовано систему вправ, яка забезпечує засвоєння фахової термінології та розвиток перекладацьких навичок і вмінь студентів.

Ключові слова: *система вправ, перекладацька компетенція, фахова термінологія, перекладацькі навички та вміння, магістри з міжнародних відносин.*